

Драп'ятий Богдан Євгенович,
аспірант відділу конституційного права
та місцевого самоврядування Інституту
держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЗА УМОВ ПРИЙНЯТТЯ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ РІШЕННЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ЙОГО ВТРАТИ

Актуальність безпекових питань та нові політичні виклики в сучасних українських реаліях формулюють низку дискусійних запитів у громадянському суспільстві, зокрема щодо захисту персональних даних за умов прийняття Президентом України рішення про припинення громадянства України внаслідок його втрати.

У цьому контексті зазначимо, що національна спільнота правозахисників, а також юристи-практики наголошують на тому, що укази Президента України щодо громадянства, насамперед про його припинення, офіційно не публікуються через особисті дані [1; 2]. Водночас деякі громадяни України на підставі статей 1, 13, 19, 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI [3], які надають право звертатись із запитом до розпорядників інформації щодо надання публічної інформації, офіційно звертались до глави держави стосовно надання інформації про укази Президента України про припинення громадянства України у 2022 році [4] та, відповідно, отримали відповіді про відсутність запитуваної інформації [5], адже згідно із частиною першою статті 21¹ Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. № 2235-III [6] обробка персональних даних під час розгляду та вирішення питань громадянства України здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних».

Цей аспект відіграє дуже важливу роль у сфері правових питань гарантування прав і свобод людини і громадянина та адаптації до права Європейського Союзу [7, с. 356–358].

Необхідно зазначити, що укази Президента України про припинення громадянства України внаслідок його втрати містять інформацію з обмеженим доступом, інтенція яких спрямована на захист персональних даних, а відтак і відповідних основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних, що, на наше переконання, є частиною правового механізму його забезпечення.

З огляду на це слід комплексно означити національні та міжнародно-правові норми, які спрямовані на захист права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробкою персональних даних, зокрема в питанні доступу до публічної інформації щодо

надання інформації про укази Президента України про припинення громадянства внаслідок його втрати.

Насамперед зауважимо, що нормативно-правові положення статті 32 Конституції України [8] вказують на те, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Водночас Конституційний Суд України в Рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 надав офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 32 Конституції України: «Інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їх згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [9].

Окремо зазначимо, що спеціальним нормативно-правовим актом у контексті захисту персональних даних фізичних осіб є Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI [10], який регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться в картотечі чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів.

У міжнародно-правовому аспекті вважаємо за доцільне наголосити, що станом на сьогодні у статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року закріплено: «1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його

особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію. 2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань» [11].

Крім універсальних міжнародних договорів, відповідні норми відображено й у регіональних міжнародних договорах у сфері прав людини.

Зокрема, положення щодо захисту права на приватність містяться в статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), у частині першій якої зазначено: «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції». Саме цей документ і став джерелом тієї системи захисту персональних даних, якою вона є нині. Так, заснований Конвенцією Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «Леандер проти Швеції» (*Leander v. Sweden*) від 26 березня 1987 року вперше зауважив, що зберігання державними органами інформації про особу є втручанням у її право на повагу до приватного життя, а відтак таке втручання має відповідати вимогам, викладеним у частині другій статті 8 Конвенції.

Згодом Європейський суд з прав людини вказав, що держава також повинна вживати розумних заходів із метою дотримання права особи на повагу до її приватного життя (а відтак, права на захист персональних даних) з боку приватних суб'єктів [12, с. 13].

Отже, як доречно наголошують вітчизняні вчені, від того, наскільки міжнародно-правові норми у сфері громадянства запроваджені у внутрішньодержавному праві, залежить прогресивний розвиток загальноєвропейських принципів громадянства. Тому законодавство однієї держави у сфері громадянства визнається іншими державами тільки за умови його відповідності міжнародному праву та принципам права, які є загальновизнаними стосовно громадянства [13, с. 13].

Вважаємо, що в питанні прийняття Президентом України рішення про припинення громадянства законодавчо допустимими є збирання, зберігання та використання в указах Президента України про припинення громадянства внаслідок його втрати конфіденційної інформації про фізичну особу без її згоди. Однак поширення такої інформації без згоди відповідної фізичної особи не передбачено як чинними національно-правовими актами, так і міжнародно-правовими документами.

Відтак можемо резюмувати те, що персональні дані фізичної особи, наведені в указах Президента України про припинення громадянства внаслідок його втрати, належать до інформації з обмеженим доступом і, відповідно, така інформація не є публічно відкритою, а отже, розпорядники цієї інформації не можуть поширювати її за запитом громадян.

Список використаних джерел

1. Червоненко В. Чи має право Зеленський позбавляти українців громадянства без їхньої волі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62253241>.
2. Власенко В. Чи мав Зеленський право позбавляти громадянства Медведчука? URL: <https://www.dw.com/uk/pozbavlenna-gromadanstva-medvedcuka-sira-zona-ukrainskogo-zakonodavstva-a-64363821>.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/conv#Text>.
4. Укази про припинення громадянства України у 2022 році. URL: https://dostup.org.ua/request/ukazi_pro_pripinienna_ghromadia_5?utm_campaign=alaveteli-experiments-87&utm_content=sidebar_similar_requests&utm_medium=link&utm_source=%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF+%D0%B4%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B8.
5. Офіс Президента України. Департамент з питань звернень громадян. URL: https://dostup.org.ua/request/102352/response/360255/attach/3/1327...pdf?cookie_passthrough=1.
6. Про громадянство України : Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.
7. Кінаш Н. Б. Адаптація законодавства України до актів Європейського Союзу як напрям європейської безпеки // Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2023. Т. 1. С. 356–358.
8. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр#Text>.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України : Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text>.
10. Про захист персональних даних : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/conv#Text>.
11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

12. Бем М. В., Городиський І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних : правове регулювання та практичні аспекти: наук.-практ. посібник. Київ : К.І.С., 2015. 220 с.

13. Кінаш Н. Б. Реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні: конституційно-порівняльне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. акад. внутр. справ. Київ. 2020. 281 с.

Желтухін Олексій Володимирович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ

Криміналізація незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку насамперед обумовлена гострою суспільно-політичною проблемою, яка набула значних масштабів після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, коли почали виявляти факти незаконного привласнення гуманітарної допомоги у значних розмірах та її використання не за призначенням та з метою отримання прибутку, що спричинило хвилю обурення та незадоволення в суспільстві [1, с. 359].

Аналіз офіційної статистики Офісу Генерального прокурора свідчить про тенденцію до зниження кількості облікованих кримінальних правопорушень передбачених ст. 201-2 КК України за певні періоди, зокрема, упродовж 2022 р. обліковано 384 кримінальних правопорушень пов'язаних з незаконним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку (у 2023 р. 189) [2].

Водночас, висновки про кількісні та якісні показники вказаного виду злочинів не можна робити, ґрунтуючись лише на офіційній статистиці правоохоронних і судових органів, адже він означений високим рівнем латентності [3, с. 389].

Досить часто злочинна діяльність організованої злочинної групи маскується під приводом законної діяльності, особливо в умовах воєнного стану, наприклад під волонтерську, гуманітарну допомогу тощо [4, с. 177].